

Ралко О.С.,

к.е.н.,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Анотація. У статті розглянуто основні пріоритети, цілі та складники соціальної політики ЄС. Проведено аналіз рівня економічного та соціального розвитку країн Європейського Союзу, на основі якого зроблено висновки щодо значної диференціації рівнів розвитку між країнами Співтовариства. Обґрунтовано необхідність зближення рівнів соціального розвитку між країнами як основи реалізації дієвої соціальної політики ЄС. Проведено аналіз структури видаткової частини бюджету ЄС, визначено джерела та напрями фінансування соціальної політики Європейським Союзом за 2014–2015 рр. Досліджено рівні фінансування соціальної сфери країн ЄС. Співставлено обсяги витрат на соціальний розвиток та рівні економічного розвитку країн ЄС, що дало змогу визначити стан та особливості реалізації політики ЄС.

Ключові слова: соціальна політика, ЄС, соціальний розвиток, витрати на соціальний розвиток, моделі соціального розвитку, регіональна політика, ефективність соціальної політики, Європейський Союз.

Постановка проблеми. До необхідності формування спільної соціальної політики ЄС кожна країна-учасниця йшла власним шляхом. Моделі соціальної політики країн Європейського Союзу розрізняють за ступенем участі держави в реалізації соціальної політики, ступенем навантаження на приватний сектор, рівнем соціального забезпечення та соціальної захищеності населення.

Запровадження єдиного вільного ринку товарів, послуг, капіталів та осіб на території ЄС продемонстрували неможливість розвитку вільного ринку без спільних підходів до проведення соціальної, регіональної політики та політики у сфері зайнятості. Різний ступінь володіння ресурсами, впровадження інноваційних розробок відображаються на різному рівні соціального розвитку кожної країни. Країни ЄС знаходяться на різних етапах економічного розвитку, наявні країни з високим рівнем як соціального, так і економічного розвитку, та країни з порівняно низьким розвитком. Наявність диференціації послаблює ЄС як глобального гравця у світі. Саме тому формування єдиної концепції соціального розвитку є необхідним для посилення єдиної Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних та вітчизняних учених, що займалися дослідженням соціальної політики ЄС, варто виокремити: О.О. Шутаєву та В.В. Побірченко [1], Ю.О. Чалюк [2], Дж.С. Мошера та Д.М. Трубека [3], П. Пірсона [4], Дж. Квіста [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо висвітленими залишаються питання необхідності конвергенції рівнів соціального розвитку країн – членів Європейського Союзу як основи реалізації дієвої та ефективної соціальної політики ЄС.

Мета статті полягає у визначенні особливостей реалізації соціальної політики як ключового напрямку розвитку Європейського Союзу, що закріплений Стратегією «Європа 2020».

Виклад основного матеріалу дослідження. У Стратегії «Європа 2020» одним з основних елементів є соціальна, регіональна політика та політика зайнятості.

Основним положенням Стратегії «Європа 2020» як елемента ефективної соціальної політики та політики зайнятості ЄС є забезпечення «інклюзивного (всеохоплюючого) зростання» з високим рівнем зайнятості і скороченням кількості людей, що живуть в умовах бідності або ризику соціальної ізоляції.

Цілями соціальної політики та політики зайнятості як єдиної спільної політики ЄС є сприяння зайнятості, поліпшення умов життя і праці, належний соціальний захист, діалог між керівництвом і найманими працівниками, розвиток людських ресурсів із метою міцного високого рівня зайнятості і боротьби з соціальною ізоляцією [6].

Проте проведення єдиної спільної соціальної політики ЄС ускладнюється високою диференціацією рівнів економічного та соціального розвитку країн Співтовариства, усунення або скорочення якої за допомогою інновацій і є фактично основною метою реалізації сучасної соціальної політики ЄС.

Диференціацію рівнів соціального розвитку країн – учасниць ЄС можна проілюструвати за багатьма показниками, зокрема: рівнем витрат на соціальний захист, ВВП на душу населення, рівнем зайнятості, кількістю осіб, що знаходяться за межею бідності, індексами якості життя, рівнем мінімальної заробітної плати, рівнем середньої заробітної плати, доходом на душу населення тощо. Як показник оберемо середню заробітну плату по країнах – членах ЄС (табл. 1).

Із 28 країн ЄС населення 10 країн отримує середньомісячну заробітну плату до 1 000 євро, 6 країн – від 1 000 до 2 000 євро та 12 країн – від 2 000 до 4 000 євро. Причому середня місячна заробітна плата у Нідерландах у всім разів більша, ніж у Болгарії. Рівень соціального розвитку країн, що приєдналися до ЄС починаючи з 2004 р., є неспівставним із країнами – засновниками об'єднання. Розвиненіші країни залишаються на високому рівні розвитку, а менш розвинуті дуже слабо покращують своє економіко-соціальне становище.

Також варто відзначити негативні процеси економічного і соціального розвитку в Португалії та Кіпрі, де рівень середньої заробітної плати в 2014 р. був нижче рівня 2006 р., та складнощі в Чехії, де рівень середньої заробітної плати знизився в 2014 р. порівняно з 2010 р.

Наявність значної диференціації у рівнях доходів населення країн-членів ускладнює реалізацію спільної соціальної політики ЄС.

Середня місячна заробітна плата в країнах ЄС становить 1 894 євро станом на 2014 р., у 16 із 28 країн вона є нижчою. Оскільки завданням будь-якої соціальної політики є перерозподіл суспільних благ для забезпечення добробуту кожного громадянина, виникає необхідність у розробленні конкретних напрямів конвергенції соціальних стандартів. Із наслідками

Таблиця 1

Рівень середньої заробітної плати за місяць у країнах ЄС, євро

п/п	Країна	2002	2006	2010	2014
1.	Болгарія	143	193	332	420
2.	Румунія	195	332	444	512
3.	Литва	299	441	525	640
4.	Латвія	н/д*	431	573	692
5.	Угорщина	451	608	729	774
6.	Словаччина	337	519	758	908
7.	Чехія	472	714	922	909
8.	Польща	573	648	793	948
9.	Хорватія	н/д	н/д	980	980
10.	Естонія	н/д	599	777	999
11.	Португалія	н/д	1 135	1 231	1 209
12.	Мальта	н/д	1 206	1 375	1 566
13.	Словенія	1 010	1 198	1 470	1 571
14.	Греція	н/д	1 563	1 744	1 744
15.	Кіпр	н/д	1 815	1 980	1 798
16.	Іспанія	1 475	1 597	1 775	1 829
17.	Італія	н/д	2 030	2 193	2 337
18.	Нідерланди	2 035	1 917	2 281	2 398
19.	Австрія	н/д	2 124	2 288	2 494
20.	Франція	н/д	2 342	2 400	2 604
21.	Німеччина	н/д	2 457	2 520	2 620
22.	Великобританія	2 681	2 893	2 504	2 795
23.	Бельгія	н/д	2 438	2 749	2 956
24.	Фінляндія	н/д	2 466	2 848	3 094
25.	Швеція	2 449	2 510	2 809	3 286
26.	Ірландія	2 549	3 142	3 274	3 340
27.	Данія	н/д	3 062	3 642	3 690
28.	Нідерланди	н/д	3 112	3 501	3 913

*н/д – відсутні дані

Джерело: складено автором на основі [7]

нерівномірності соціального та економічного розвитку за умов вільного пересування осіб розвинені країни зіткнулися вже зараз.

Зниження рівня середньої заробітної плати та висока диференціація призводять до високого рівня внутрішньої трудової міграції всередині країн – членів ЄС. Великою кількістю мігрантів із Румунії та Болгарії незадоволена більшість населення розвинутих країн ЄС, зокрема Німеччини та Великобританії, що провокує негативні настрої щодо нових країн – членів ЄС та його подальших інтеграційних процесів. Висока міграція зумовлена прагненням частини населення менш розвинутих країн підвищити власну якість життя.

Таким чином, конвергенція соціальних стандартів є вирішальною для досягнення цілей соціальної політики ЄС. Саме тому витрати на ефективний та всеохоплюючий розвиток займають найбільшу питому вагу у загальних витратах бюджету ЄС як станом на 2014 р., так і на 2015 р. (табл. 2).

Бюджетні витрати на ефективний та всеохоплюючий розвиток як ключове завдання соціальної політики ЄС поділяються на два основні напрями: конкурентоспроможність для зростання та створення робочих місць; економічна, соціальна та територіальна єдність.

Таблиця 2

Структура видаткової частини бюджету ЄС за 2014–2015 рр., %

Розділи бюджетних витрат	2014	2015
Ефективний та всеохоплюючий розвиток (Smart and Inclusive Growth)	49,6	49,1
Сталий розвиток: природні ресурси (Sustainable Development: Natural Resources)	42,8	43,4
Безпека та громадянство (Security and Citizenship)	1,3	1,5
Європа як глобальний гравець (Global Europe)	0,1	0,1
Адміністрування (Administration)	6	5,7
Виплати (Compensations)	0,02	-
Спеціальні інструменти (Special Instruments)	0,3	0,1

Джерело: складено автором на основі [8]

Таблиця 3

Витрати на ефективний та всеохоплюючий розвиток у країнах ЄС за 2015 р.

п/п	Країна	Населення, млн. осіб	Витрати на ефективний та всеохоплюючий розвиток, млн. євро	Витрати на душу населення, євро
1.	Швеція	9,09	438,50	48,24
2.	Німеччина	83,25	4617,30	55,46
3.	Велика Британія	60,20	3372,30	56,02
4.	Хорватія	4,28	255,10	59,53
5.	Фінляндія	5,16	315,30	61,13
6.	Австрія	8,17	569,80	69,74
7.	Нідерланди	16,32	1158,90	71,02
8.	Данія	5,37	388,30	72,32
9.	Ірландія	4,23	323,40	76,36
10.	Франція	63,39	4891,90	77,17
11.	Литва	3,60	296,90	82,45
12.	Італія	58,75	6280,00	106,89
13.	Кіпр	0,84	99,00	118,56
14.	Португалія	10,08	1428,10	141,62
15.	Естонія	1,42	208,10	147,00
16.	Іспанія	44,71	6678,20	149,37
17.	Бельгія	10,27	1567,60	152,57
18.	Румунія	21,70	3469,90	159,92
19.	Болгарія	7,62	1539,30	201,97
20.	Польща	38,63	8152,30	211,06
21.	Мальта	0,40	96,00	241,51
22.	Латвія	2,37	710,90	300,40
23.	Греція	10,65	3322,40	312,10
24.	Словенія	1,93	700,70	362,51
25.	Угорщина	10,08	3774,70	374,66
26.	Люксембург	0,45	190,20	424,02
27.	Чехія	10,26	5912,60	576,46
28.	Словаччина	5,42	3147,90	580,54

Джерело: складено автором на основі [7; 8]

Для досягнення поставлених перед ЄС цілей у сфері здійснення соціальної політики заплановані як великі інфраструктурні проекти, так і менш традиційні наукові, інноваційні проекти та проекти мобільності.

Такі програми, як «Горизонт 2020», «Еразмус+», «Євратом», програма Європейського Союзу з питань зайнятості та соціальних інновацій, є одними з інноваційних інструментів реалізації соціальної політики ЄС, оскільки саме фінансування інновацій у соціальній, технічній, економічній сферах дасть змогу досягти покращення якості життя та подолати наслідки економічної рецесії, диференціації у рівнях як соціального, так і економічного розвитку.

Для усунення або зменшення рівня диференціації соціального розвитку країн ЄС і досягнення високих стандартів якості

життя, реалізуючи передусім спільну соціальну політику, найбільший обсяг фінансування повинні отримувати країни з найнижчим рівнем розвитку. Розглянемо, яким є розподіл бюджету на «Ефективний та всеохоплюючий розвиток» країн ЄС (табл. 3).

Таким чином, найбільше фінансування, дійсно, отримують країни ЄС, рівень соціального та економічного розвитку яких нижчий за середні показники по ЄС. Розподіл у фінансуванні соціальної сфери є передумовою для дійсно ефективної реалізації соціальної політики ЄС та обов'язковою умовою для забезпечення конвергенції у рівнях якості життя та соціального розвитку країн ЄС.

Проте до країн із високим рівнем фінансування на ефективний та всеохоплюючий розвиток у 2015 р. потрапив і Люксембург, що на відміну від останніх 10 країн із найбільшим фінансуванням, є країною з високим рівнем як соціального, так і економічного розвитку. Варто зазначити, що ВВП на душу населення Люксембургу є найвищим в ЄС та одним із найвищих у світі (за оцінкою МВФ, 1-е місце у 2015 р.). Саме тому для подальшого дослідження варто співставити витрати на ефективний та всеохоплюючий розвиток на душу населення з рівнем ВВП на душу населення (табл. 4).

Співвідношення бюджетних витрат на ефективний та всеохоплюючий розвиток та ВВП на душу населення дає змогу ранжувати країни за питомою вагою витрат, які були здійснені на соціальний та регіональний розвиток із спільного бюджету ЄС до величини ВВП як часткового показника ефективності економічного розвитку національних економік. Отримані результати, дають змогу зробити висновок, що найбільший обсяг фінансування соціальної сфери припадає на країни з найнижчим розвитком, тобто обсяг допомоги ЄС щодо «економічних результатів» окремої країни є найвищим.

Висновки. Отже, основним завданням соціальної політики ЄС є забезпечення «інклюзивного (всеохоплюючого) зростання» з високим рівнем зайнятості і скороченням кількості людей, що живуть в умовах бідності або ризику соціальної ізоляції. Саме тому на забезпечення ефективного та всеохоплюючого розвитку в бюджеті ЄС заплановано найбільші видатки, а саме 49,1% від усієї видаткової частини бюджету. Такий обсяг фінансування соціальної сфери зумовлений необхідністю подолання наслідків значної диференціації соціального та економічного розвитку країн ЄС. Причому найбільший обсяг фінансування соціальної сфери припадає на країни з найнижчим розвитком серед країн ЄС.

Таким чином, для реалізації цілей соціальної політики ЄС фактично більш розвинуті країни повинні фінансувати менш розвинуті. За умови збереження проведення політики інтеграції з подальшим перерозподілом у бік «найслабших», ЄС досягне запланованих показників та посилить свої позиції на міжнародному ринку.

Дискусійним залишається питання необхідності перерозподілу суспільним благ із позицій захисту національних інтересів групи країн ЄС із найвищими рівнями соціального та економічного розвитку, оскільки саме вони формують більшу частину бюджету ЄС, тобто за їх рахунок фінансуються країни з нижчими показниками розвитку. Складнощі в реалізації політики інтеграції ЄС та необхідності проведення заходів щодо досягнення максимальної конвергенції країнами – членами об'єднання стане напрямом подальших досліджень.

Таблиця 4

Співвідношення витрат на соціальний розвиток та ВВП на душу населення країн ЄС за 2015 р.

п/п	Країна	Витрати на ефективний та всеохоплюючий розвиток на душу населення, євро	ВВП на душу населення, євро	Співвідношення витрат на соціальний розвиток та ВВП на душу населення, %
1.	Швеція	48,24	45600,00	0,11
2.	Ірландія	76,36	55100,00	0,14
3.	Велика Британія	56,02	39600,00	0,14
4.	Німеччина	55,46	37100,00	0,15
5.	Данія	72,32	46800,00	0,15
6.	Фінляндія	61,13	38200,00	0,16
7.	Австрія	69,74	39400,00	0,18
8.	Нідерланди	71,02	40000,00	0,18
9.	Франція	77,17	32800,00	0,24
10.	Італія	106,89	27000,00	0,40
11.	Бельгія	152,57	36500,00	0,42
12.	Люксембург	424,02	89900,00	0,47
13.	Кіпр	118,56	20800,00	0,57
14.	Хорватія	59,53	10400,00	0,57
15.	Литва	82,45	12900,00	0,64
16.	Іспанія	149,37	23200,00	0,64
17.	Португалія	141,62	17300,00	0,82
18.	Естонія	147,00	15400,00	0,95
19.	Мальта	241,51	20300,00	1,19
20.	Польща	211,06	11100,00	1,90
21.	Греція	312,10	16200,00	1,93
22.	Словенія	362,51	18700,00	1,94
23.	Румунія	159,92	8100,00	1,97
24.	Латвія	300,40	12300,00	2,44
25.	Болгарія	201,97	6300,00	3,21
26.	Угорщина	374,66	11100,00	3,38
27.	Чехія	576,46	15800,00	3,65
28.	Словаччина	580,54	14500,00	4,00

Джерело: складено автором на основі [7; 8]

Література:

1. Шутаєва О.О., Побірченко В.В. Моделі соціальної політики ЄС: основні напрями трансформації / О.О. Шутаєва, В.В. Побірченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». – 2013. – № 26. – С. 164–182.
2. Чалюк Ю.О. Особливості соціальної політики ЄС / Ю.О. Чалюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – №. 5(1). – С. 115–118.
3. Mosher J.S., Trubek D.M. Alternative approaches to governance in the EU: EU social policy and the European employment strategy // JCMS: Journal of Common Market Studies. – 2003. – Т. 41. – №. 1. – С. 63–88.
4. Pierson P. European social policy: between fragmentation and integration. – Brookings Institution Press, 1995.
5. Kvist J. Does EU enlargement start a race to the bottom? Strategic interaction among EU member states in social policy // Journal of European Social Policy. – 2004. – Т. 14. – №. 3. – С. 301–318.
6. Офіційний сайт European Parliament [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuid=FTU_5.10.1.html.
7. Офіційний сайт Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/>.
8. Офіційний сайт European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm.

Ралко А.С. Особенности реализации социальной политики ЕС

Аннотация. В статье рассмотрены основные приоритеты, цели и составляющие социальной политики ЕС. Проведен анализ уровня экономического и социального развития стран Европейского Союза, на основе которого сделаны выводы о значительной дифференциации уровней развития между странами сообщества. Обоснована необходимость сближения уровней социального развития между странами как основы реализации действенной социальной политики ЕС. Про-

веден анализ структуры расходной части бюджета ЕС, определены источники и направления финансирования социальной политики Европейским Союзом за 2014–2015 гг. Исследованы уровни финансирования социальной сферы стран ЕС. Сопоставлены объемы расходов на социальное развитие и уровень экономического развития стран ЕС, что позволило определить состояние и особенности реализации политики ЕС.

Ключевые слова: социальная политика, ЕС, социальное развитие, расходы на социальное развитие, модели социального развития, региональная политика, эффективность социальной политики, Европейский Союз.

Ralko O.S. Peculiarities of the EU social policy implementation

Summary. The author considered main priorities, objectives and components of the EU's social policy. Conducted analysis of the level of social and economic development of the European Union allows underlining the significant differentiation in the levels of countries' development of the Community. The necessity of convergence of social development levels of the countries is the basis for the implementation of effective social policy of the EU. The analysis of the structure of the expenditure part of the EU budget is made; sources and directions of funding of social policy by the European Union are identified. The author analyzed the levels of financing the social sphere of the EU countries. In the article was made the comparison of the volume of social development expenditures and the level of economic development of the EU, which allowed determining the status and features of the EU policies' implementation.

Keywords: social policy, EU, social development, social development expenses, models of social development, regional policy, effectiveness of social policy, the European Union.